

A.R. Borysewicz

Kształtowanie postawy proekologicznej u studentów

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 12,
241-245

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

A. R. Borysewicz

KSZTAŁTOWANIE POSTAWY PROEKOLOGICZNEJ U STUDENTÓW

Obecny stan wykształcenia ekologicznego nie zaspokaja już potrzeb społecznych i nie odpowiada tempu rozwoju nauki. Niezbędne jest zrewidowanie strategii kształcenia ekologicznego w szkole średniej. Dokonanie tego nie jest możliwe bez odpowiedniego przygotowania nauczycieli, w pierwszym rzędzie nauczycieli szkół podstawowych.

Kierując swą uwagę na zadania związane z zawodowym przygotowaniem nauczycieli ekologii, I. D. Zwieriew (1983, s. 6–8) wyodrębnia trzy grupy wymogów, które powinno ono spełniać.

1. Wyposażenie przyszłego nauczyciela w system wiedzy naukowej, umiejętności i nawyków zapewniających profesjonalną gotowość do ekologicznego kształcenia i wychowania uczniów.

2. Kształtowanie u przyszłego nauczyciela świadomości i poczucia obywatelskiej powinności, co wymaga zrozumienia tego, że ochrona środowiska jest sprawą ogólnopłańtstwową, mającą znaczenie międzynarodowe. Nauczyciel powinien zainteresować dzieci, ukształtować przekonania, wiarę w możliwość zachowania przyrody dla dobra ludzkości.

3. Wychowanie przyszłego nauczyciela na entuzjastycznego miłośnika i obrońcę przyrody, aktywnie walczącego o ochronę i pomnożenie jej bogactw. Siła jego przekonań powinna być poparta znajomością przyrodniczo-naukowych podstaw ochrony przyrody i harmonizować z cechami pełnego entuzjazmu aktywnego obrońcy.

Analizując te wymogi, doszliśmy do wniosku, że chęć i umiejętność prowadzenia odpowiedzialnej działalności w otaczającym środowisku wymaga od pedagogów skupienia uwagi na kształtowaniu ekologicznego ukierunkowania osobowości przyszłego nauczyciela.

Co rozumiemy pod pojęciem ekologicznego ukierunkowania osobowości? Ekologiczne ukierunkowanie osobowości zakłada, według nas, posiadanie przez człowieka określonej wiedzy i przekonań, orientacji i postaw wartościujących zjawiska przyrody, gotowości działania oraz praktycznych czynności pozostających w zgodzie z wymogami ekologii.

Przyjrzyjmy się roli kursu „Pedagogiki” w kształtowaniu ekologicznej postawy przyszłego nauczyciela.

Aby zrealizować to zadanie, wyodrębniliśmy w kursie pedagogiki szereg tematów i podczas ich opracowania przyjrzeliliśmy się podstawowym zagadnie-

Nr	Tematy kursu pedagogiki	Treści
1.	Wychowanie ekologiczne jako składnik ogólnego systemu wychowania	Cele i zadania wychowania ekologicznego. Zasady wychowania ekologicznego. Koncepcja ekologicznego kształcenia i wychowania.
2.	Metody wychowania	Charakterystyka aktywnych metod wychowania: zabawa z odgrywaniem roli, konferencja prasowa, zabawa tematyczna, ścieżka ekologiczna.
3.	Metody nauczania	Charakterystyka aktywnych metod nauczania: seminarium-dyskusja, metoda ćwiczeń grupowych, metoda rozstrzygania sytuacji problemowych.
4.	Wartości ogólnoludzkie jako podstawa jednolitego procesu dydaktyczno-wychowawczego	Ziemia – wspólnym domem ludzkości wkraczającej w nową cywilizację XXI wieku.

niom ekologicznego kształcenia i wychowania uczniów.

Temat zajęć „Wychowanie ekologiczne jako składnik ogólnego systemu wychowania” daje duże możliwości zaznajomienia studentów z takimi pojęciami, jak „kształcenie ekologiczne” i „wychowanie ekologiczne”. Studenci dowiedzieli się, że pod pojęciem kształcenia ekologicznego rozumie się nieprzerwany proces nauczania, wychowania i rozwijania osobowości, mający na celu kształtowanie systemu wiedzy naukowej oraz praktycznych umiejętności, postaw wartościujących, postępowania i działania, gwarantującego właściwy stosunek do środowiska społeczno-przyrodniczego. Celem wychowania ekologicznego jest kształtowanie odpowiedzialnego stosunku jednostki do środowiska naturalnego. Na zajęciach tych zaproponowano studentom następujące zadanie: „Spróbujmy pofantazjować. Przypuśćmy, że nauczyliśmy się produkować syntetyczną żywność, tlen dostarcza nam przemysł chemiczny, technika stwarza optymalny system wodny dla całej planety... Wszystko to wymaga ogromnego rozwoju nauki i techniki, ale w zasadzie jest możliwe. Czy będziemy w stanie obejść się bez przyrody?” Zadanie to wywołało ożywioną dyskusję. Studenci wypowiedzieli swoje myśli na temat znaczenia przyrody dla człowieka i wszyscy doszli do konkluzji, że niezbędny jest troskliwy i odpowiedzialny stosunek do przyrody, że przyroda jest dla Człowieka najwyższą wartością moralną, że oddziaływanie Człowieka na przyrodę powinno opierać się na przesłankach etycznych.

Na tych zajęciach podkreślono, że podstawowymi zasadami wychowania ekologicznego są interdyscyplinarność, systematyczność, prognozowanie i naukowe podejście. Następnie studenci zapoznali się z głównymi tezami koncepcji kształcenia ekologicznego i ustawą Republiki Białorusi „O kształceniu w Republice Białoruś”. Z ustawy studenci dowiedzieli się, że ukierunkowanie na ekologię zostało podniesione do rangi zasady polityki państwa w dziedzinie kształcenia. Na zakończenie zajęć uświadomiono im fakt, że zaostrzenie sytuacji ekologicznej w świecie spowodowało poszerzenie zakresu pojęcia „wychowanie”, którego częścią stało się kształtowanie stosunku do przyrody.

Pojęcie „ekologicznego wychowania uczniów” można rozpatrywać w wąskim i szerokim zakresie znaczeniowym. W zakresie szerokim jest to proces kierowania przyswajaniem przez wychowanków doświadczenia społeczno-ekologicznego zgromadzonego przez poprzednie pokolenia, przygotowania wychowanków do optymalnego współdziałania z przyrodą i innymi rodzajami działalności związanymi z ekologią. Proces ten obejmuje nauczanie, rozwój i właściwe wychowanie (wychowanie w wąskim znaczeniu tego słowa). W tym przypadku dziedzina wiedzy, obejmująca wychowanie ekologiczne, swą strukturą powinna być zbliżona do struktury pedagogiki. Jest to swego rodzaju pedagogika ekologiczna. W wąskim znaczeniu wychowanie ekologiczne należy rozumieć jako odpowiedni dział teorii wychowania na równi z etycznym, estetycznym i innymi aspektami wychowania.

Opracowując temat „Metody wychowania”, studenci zapoznali się z charakterystyką aktywizujących metod wychowania, ze sposobami ich stosowania. Jedną z nich jest zabawa, w której odgrywa się role (o treści ekologicznej). Na zajęciach proponowaliśmy następujące typy zabaw: zabawy z odgrywaniem roli wyznaczonej przez określenie tematu, zabawy z odgrywaniem roli określonej tematem i nietrudnym zadaniem, zabawy z odgrywaniem roli pozorujące dążenie do określonego celu, zabawy z odgrywaniem roli na motywach legendy, problemowe zabawy z odgrywaniem roli. Za niezbędny element tego typu zabawy uznaliśmy rozstrzygnięcie określonej sytuacji problemowej, co wzmacnia motywację wypowiedzi, czyni je bardziej uzasadnionymi i emocjonalnymi, tzn., jeśli zabawa z odgrywaniem ról jest oparta na rozwiązywaniu problemów, to gwarantuje maksymalną aktywizację przekazywania myśli przez uczestniczących w zajęciach studentów.

Cechą wyróżniającą omawianych zadań jest to, że studenci muszą podjąć decyzję, wynikającą z oceny sytuacji problemowej, w której się znajdują. Proces podejmowania decyzji zależy od doświadczenia życiowego, wiedzy, zainteresowań, postaw, motywacji jednostki.

W zabawie z odgrywaniem roli każdy słuchacz ma możliwość przedstawienia własnego punktu widzenia na omawiane zagadnienia, osiągnięcia posta-

wionego przez siebie celu, wykazania się inicjatywą. Tego typu zabawa to demonstracja możliwości twórczych słuchaczy. Sprzyja ona wyrabianiu umiejętności analizowania, wyciągania wniosków, prognozowania. Umiejętności te są nieodzowne dla kształtowania ekologicznego ukierunkowania osobowości.

Na następnych ćwiczeniach z pedagogiki studenci zapoznali się z inną formą nauczania. Było nią seminarium-dyskusja na następujący temat: „Charakterystyka aktywnych metod wychowania i ich przewaga nad tradycyjnymi”. W dyskusji uczestniczyło pięć grup. Każda grupa przygotowywała zadanie domowe na następujące tematy:

1. Zabawa z odgrywaniem roli, jej dydaktyczne zalety i wady;
2. Konferencja prasowa, specyfika jej prowadzenia;
3. Seminarium-dyskusja, etapy przygotowania;
4. Ścieżka ekologiczna. Kształtowanie umiejętności i nawyków w procesie tej formy pracy;
5. Konkurs ekologiczny.

Grupa ekspertów analizowała skuteczność i obiektywizm poszczególnych grup. Tematem wszystkich form pracy była ekologia. W toku seminarium-dyskusji występowały elementy: starcia intelektualnego, odgrywane były role, omawiane były referaty, prace twórcze. Przed udaniem się na praktykę pedagogiczną studenci otrzymali z pedagogiki zadanie przeprowadzenia pogadanki o problematyce ekologicznej. Zaproponowano następujące tematy: „Jak zachowywać się na łonie natury”; „Prawa ekologii”; „Przyroda naszym wspólnym domem”; „Co wiemy o roślinach chronionych”; „Co nazywa się kwaśnym deszczem?”

Każdy student po sporządzeniu planu i zebraniu materiału przeprowadzał pogadankę najpierw na zajęciach z pedagogiki, a następnie z gotowym już i sprawdzonym materiałem szedł do szkoły na praktykę pedagogiczną.

Następne zajęcia z pedagogiki były poświęcone tematowi: „Ogólnoludzkie wartości jako podstawa jednolitego procesu dydaktyczno-wychowawczego”. Spośród wielu wartości, które wyróżnił W. A. Karakowski (1993), my wyodrębniliśmy następujące: „Ziemia wspólnym domem ludzkości, Ziemia ludzi i przyrody ożywionej”. Podczas tych zajęć słuchacze dowiedzieli się co oznacza myślenie w skali planety, czym jest ozonowa osłona planety, jaką szkodę wyrządzają przyrodzie próby jądrowe, kwaśne deszcze, awarie elektrowni atomowych.

Reasumując, należy powiedzieć, że przeprowadzone zajęcia pozwoliły studentom na zrozumienie różnorodności bogactwa przyrody jako jednego z głównych źródeł rozwoju produkcji i kultury; opanowanie praktycznej wiedzy, praktycznych umiejętności i nawyków racjonalnego korzystania z dóbr przyrody, rozwinięcie zdolności oceniania stanu środowiska, podejmowanie wła-

ściwych decyzji dla jego poprawy, świadome przestrzeganie zasad oddziaływania na przyrodę, eliminującego wyrządzenie jej szkody, zanieczyszczanie lub niszczenie środowiska naturalnego. A zatem opracowane przez nas zajęcia z pedagogiki nie tylko dają możliwość zapoznania się z aktywnymi formami pracy, lecz także zdobycia umiejętności modelowania zajęć, kształtowania zainteresowania badaną problematyką, uzyskiwania informacji w zakresie problematyki ekologicznej, rozwoju intelektualnego, opanowania metod pracy twórczej (analiza, synteza, abstrakcja, uogólnienie, ustalanie związków poprzez skojarzenia, analogie, wyodrębnianie w pojęciach tego co istotne i nieistotne, spojrzenie na przedmiot z różnych punktów widzenia).

Przygotowanie i przeprowadzenie cyklu zajęć z pedagogiki pozwala wysunąć ogólny wniosek – ekologiczne ukierunkowanie danej tematyki zajęć otwiera szerokie możliwości dla profesjonalnego przygotowania przyszłego nauczyciela do działalności ekologicznej.

Literatura

- Grimot A. A., Czebotarionok E. A. (1991) *Kształtowanie kunsztu zawodowego przyszłych nauczycieli*, MGPI, Mińsk.
- Kalennikowa T. G. (1989) *Przyroda i ty. Pytania i zadania z ekologii*, Asweta, Mińsk.
- Kalennikowa T. G. (1991) *Związki między przedmiotami jako czynnik ekologicznego kształcenia i wychowania uczniów*, praca doktorska, Uniwersytet Pedagogiczny, Mińsk.
- Karakowski W. A. (1993) *Stać się człowiekiem. Ogólnoludzkie wartości jako podstawa jednolitego procesu dydaktyczno-wychowawczego*, Nowa Szkoła, Moskwa.
- Zwieriew I. D. (1983) *Analiza porównawcza próby przygotowania i podnoszenia kwalifikacji nauczycieli z problematyki kształcenia w dziedzinie środowiska (Kształcenie z zagadnień ochrony środowiska w szkołach państw członków RWPG)*, Moskwa.